

10-79027527

Petak, 1 maj

Praznik i kiša. Prazno, nezanimljivo, velika sreća što radim i u praznične dane.

U „Ninu” pesma Steve Raičkovića:

„I eto: dok zvučne reči tražiš

Zar ne bi bilo bolje, kao jednom, daleko otići.

Seđeti negde, međj močvarama: kao da straziš

Na kraju sveta, dok mitraljiraju ti delići

I ti se, sam u sebi, u blagom strahu snažiš.”

I na kraju pesme:

„Svet izgleda postoji dok nemir o njemu traje.”

U „Politici” priča „Lov na tetreba” Iva Andrića, nedomašana, i, kao i uvek kad se desi da je ostvarenje bez snage i ponesenosti, otkriva intencije svoga autora. Priča je to o traženju i verovanju, ali joj nešto nedostaje da proizvede onaj puni utisak kakav u nama još traje od „Letovanja na jugu”, recimo.

Subota, 2 maj

Izlepšavanje. Čitam „Okno oko” Vukašina Mićunovića i „Konak” Crnjanskog. O drami i komediji-tragediji Aleksandra i Drage Mašin (koju će tako halapljivo gledati u Beogradskom dramskom izlazi od peglanja ostaci obrenovičevaca i karadžordjevičevaca) mora se zapisati da je pisana rutinom, ali i da ima i jedan prizvuk Sekspira u celoj toj psihološko-intrigantskoj (zamalo pa) peripetiji. Mali je to, sitan prizvuk, ali primetan. A „Okno oko” (koje sam posle nekkih priča iz „Stvari” i naročito posle „Priče o srdaču i smrti”) očekivao sa nekim nestrpljenjem — i uza svu, danas toliko otuđenu jednostavnost, ipak me razočaralo. Knjiga, kao rećko koja u poslednje vreme — upuštena. Jednostavnost koju sam pomenuo narušena je nedovoljno često reportažom, nategnutim humorom, neizbranim faktografskim podacima. (Ili je nesporazum: da ja, možda, više verujem u ovog pisca nego on sam? Tek, posle malo dužeg bavljenja nad ovom knjigom Mićunović je mogao da nas obraduje visokim umetničkim dokumentom koji bi nas dostojno pretstavio i pred stranim kritičarima.)

Sreda, 6 maj

Plenum Saveznog odbora Socijalističkog saveza. Kardeljev knjiga, koja treba da posluži kao materijal za diskusiju ima oko 300 strana. Poseban Kardeljev referat u kome ispravlja zablude da je zemlja sredstvo za proizvodnju. Tu jedna lepa rečenica: „A i inače mi ne polazimo od toga da je sve što je stvorila dosadašnja socijalistička praksa kod nas i u drugim socijalističkim zemljama bilo ostvareno bez grešaka i mana. Čim je socijalizam postao praksa miliona ljudi koja se ostvaruje u nizu zemalja sa najrazličitijim društveno-ekonomskim, političkim i kulturnim uslovima, on je istovremeno postao podložan svim zakonima materijalnog razvika kao i razvika ljudske svesti; zakonima koji su oduvek ležali u osnovama ljudskog društva a na kojima ništa ne menja ni činjenica da socijalizam znači prelazak iz klasnog sistema u besklasni.” I jedan Markov citat: „Temeljni princip socijalističkih društvenih odnosa mora biti puno i slobodno razvijanje svake individue.”

Kardelj je govorio i o lutanjima, o psihičkoj konstytuciji čoveka, o našim nastojanjima da i preko grešaka dođemo do najboljeg rešenja. Govorio i o Programu SKJ čiji se duh sve više uvlači u sve naše referate, diskusije, razgovore, svakidašnjicu. (Ako mi slučajno prebacite da sam poltron prema režimu, pročitate opet tu knjigu, ali celu.)

Četvrtak, 7 maj

U Kanu prikazan Bulajićev film „Vlak bez voznog reda”. Francuska filmska kritika pozdravila ga kao lepo osveženje festivala itd. uglavnom, nikada se o našem filmu nije tako i toliko govorilo kao ove godine. Svejedno koliko ovaj film znači za istoriju naše kinematografije (ili možda baš zbog toga) treba reći da u njemu ima pored jake „realističke” sirovnosti i nekoliko scena melodrama, konstrukcije i bolećivosti. A sve to smeta svežini filma kao što slad smetava odličnom vinu.

U tek izašio knjizi „Clanci” od Kidriča nalazim ove redove (iz 1935): „Nalme, nisi proleterski pisac ako, u nedostatku sopstvenog borbenog otpora i dijalektičke perspektive cmoļjs nad sudbinom svojih neaktivnih figura i s njima malogradjanski sentimentalise. Isto tako malo koristis proleterskoj literaturi ako radnom narodu daješ slabe beletrističke proizvode koje obavezu premažeš spoljnom tendencijom i mehanički natežeš na materijalističke kalupe...” (Bojim se da je u panoramama socijalne literature između dva rata koje su donele „Književne novine” i „Nin” bilo i pesama što nikada ne bi izdržale ovu kritiku.)

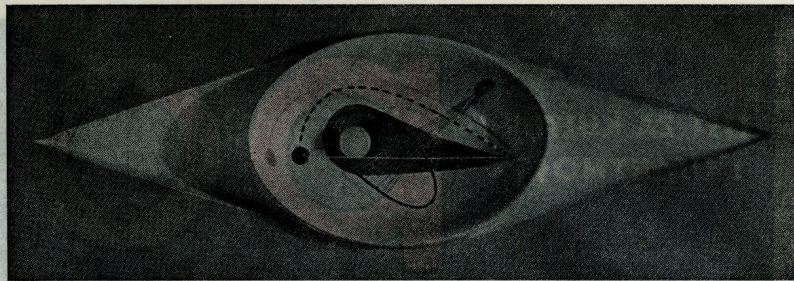
Nedelja, 10 maj

„Steta je što su glupci tako puni poverdanja i mudraci toliko ispunjeni sumnjom” — Rasel u današnjoj „Politici”. U istom broju izašao prikaz Ivana Čolovića o Grbičevom romanu „Podlac”. Beležim da se ovaj mališ, koga poznajem iz kratkih pantalona, razvija u odličnog kritičara.

A „Nin” donosi ispravku posle objavljenog intervjua sa Zihierlom. Prošlog meseca bio sam rećko vidovit pa se nisam „uhvatio” na te izjave, koje bi da su istinite, značile krupan zaokret najortodoksnijeg našeg estetsociologa.

Čitajući „Istinu i biće umjetnosti” Ivana Fochta skoro da se čovek zaplače šta se kod nas računa u estetičke članke. Bez sistema, beleškarski, površno i pozajmljujući — tako se ipak ne može stvarati nauka. Od članaka iz književnosti najbolji onaj o Kafki, ali uglavnom radjen prema G. Andersu. I mnogo suvišnih članaka (modernizam-realizam, pih!)

Uzگرد, jedan podatak iz privrede: poljski listovi javljaju da će ukupna tonaža brodova koju će Jugoslavija isporučiti Poljskoj prevazići celokupnu tonažu predratne poljske trgovačke mornarice.

theodore j. roszak

eliptični uredjaj, 1939

Sreda, 13 maj

Počela Zenevska konferencija ministara spoljnih poslova tzv. velikih sila, počela sa zakasnjem i kompromisom. I odmah se videlo: oni su došli da razgovaraju ali ne i da rešavaju. Došli da pokažu da se ne plaše razgovora, ali da se plaše rešenja. A i okolnosti: raspravljaju uglavnom o Berlinu i ujedinjenju Nemačke, a u isto vreme u Zapadnoj Nemačkoj novine pišu o uvozu balističkih projektila iz SAD, a u Istočnoj se proslavila nedelja sovjetsko-nemačkog prijateljstva. Daj bože, što kažu, da reše nešto, ali po početku sudeći, vrlo mrka situacija.

Bio sam na snimanju jednog amaterskog filma. Koja ljubav i koja trezvenost! Nikakve buke, galame, tršnje — režiser Rakonjac tiho daje uputstva glumcima, tiho se obraća „električarima”, sve je tiho. Atmosfera kao kod najstrozijih pozorišnih reditelja.

Četvrtak, 14 maj

Pozorište u Kragujevcu ostaje, neće biti ukinuto i neće pozri buka. Ali sad kad nema opasnosti da će bilo koji red skepticizma potpomoci smrt najstarijeg pozorišta u Srbiji, može se dozvoliti i ova iskrtenost: Koliko je neophodno da se održava baš svako pozorište, kad su Kragujevčani lepo izračunali da bi, ako pare koje daju pozorištu uložu u radio-industriju, za dve godine svaka kuća u Kragujevcu imala radio-aparat. Govorili su mi ranije o neizdrživom neskladu između onoga što provincija ima u istoj visini sa prestonicama (knjiga, radio i sad televizija) sa onim što takva provincija mora sama da stvori. A to se najbolje ogleda u pozorištu, i makoliko voleo pozorište, bojim se da neka mala i najmanja poluprofesionalna pozorišta, primorana da idu na robu i pod ruku sa publikom, tvrde ono što izgrađuju dobre umetnosti. Posebno ovoj rušenoj ideji u prilog nepostojanje jednog izvanrednog repertoara (pa se dešava da u industriskim mestima igraju „Djida” i „Nepokopane mrtvace” iste sezone).

Iz Varšave javljaju da je Jugoslovensko dramsko postiglo trijumfalni uspeh. Što se i očekivalo.

Nedelja, 17 maj

Ulicom, nekoliko odlomaka iz razgovora: „Ah, dezena, dezena!” „Navozala sam se ovih dana. Znaš da se čoveku i dosadi u kolima!”... skupe, a od kiše nikakve slasti nemaju.” — „Galić je siguran za olimpijski tim” — „Ma da ne kuće Stipića, video bi...” (Razgovori o fudbalu potpisnu su zatim najvažnijim razgovorima dana — o carini, ali tu je trebalo zapamtiti neke cifre.)

Veljko Bulajić u intervjuu „Ninu” zalaže se da se stara garda odmori i da se malo mladima daju šanse (koje oni nikako ne bi mogli gore da iskoriste od starih). U Vidmarovom intervjuu nekoliko njegovih starih ideja o politici i literaturi, a na kraju jedna sumnja koliko neosnovana toliko i ljudska: „Cemu se ovo što radim?” (Ili je ljudska baš zato što je neosnovana?)

Isti dan, ponoć

Izmišljam noćas jednog starca koji mi govori o pisanju. Najvažnije što mi je rekao:

— Treba paziti na svaku rećko koja se zapisuje. Jer desi se pa čovek poživi i duže. I onda, može da se dogodi da se razočaraju mladići koji godine provode u bibliotekama prevrćući stare časopise... Ako utvrde nedoslđenost, to je najgore što može starom piscu da se desi... I možda se na jednom takvom piscu (koji dugo živi) najbolje vidi kako je teško biti čovek. I kako se može, i u najurnebesnija i najbespoštednija vremena, ipak ostati čovek.

Ja bih, kao i svaki dobar djak, pomenuo sudbine nekih naših pisaca, ali ne prekidam:

— Doslednost čoveka nije samo u ostanjanju pri mislima koje je prvo utvorio i na koje je prvo naleteo. Treba razvijati i vrlo često menjati neke, ne baš najvažnije koncepcije, ali valja uvek imati na umu i na delu ono sa čim se i za čim se pošlo. Kod umetnika se desi da, tražeći sebe, ostavi usput svoj osnovni prtljag koji je skrapio u detinjstvu i mladosti, ali to skoro nikada nije dobro ispalo... Ajnštajn je pisao da svet ima četiri dimenzije. Ja to ne razumem, ali ako bih počeo da tumačim: vreme, prostor, čovek (smrtan),... četvrtu dimenziju bi svakako činili zakoni koji vladaju svim tim, dijalektički zakoni sigurno. A tu se treba snaći... Nego o pisanju: ima kod Rilkea jedna dobra misao o inspiraciji, ili kako bi to Zid rekao — koncentraciji umetnikovoj, tu misao treba poštovati... (ovo svakako otkucati!)

Sreda, 20 maj

Intervju „Mladosti” sa Titom. Mnogo lepih i sadržajnih reći o omladini u prošlosti, o današnjoj omladini. Primeri herojstva, humanizma, reći uzdanja i nade: „Kod nas starijih obično je malo ustaljeno mišljenje da je najbolje raditi sam. Neki ljudi mnogo vole da sami sve urade. Ali, treba znati organizirati i podeliti posao. Dati i drugima posla, i stvarati zamjenu.

Ja bih bio veoma nesrećan kad ne bih bio uvjeren da imamo odličnu zamjenu i da niko od nas neće nedostajati kad bude van stroja. Doći će novi ljudi.”

Petak, 22 maj

Pioniri i omladinci na čestitanju rođendana Pretsedniku Titu. Jedan kolega, novinar, priča kako je Tito bio strašno ljut dok je govorio o demonstracijama studenata u Zagrebu i pokušaju i provokiranju studentske svesti u Skoplju. Sudeći po iskustvu davnašnjih već demonstracija na Novom Beogradu, tvrdio sam u razgovoru da ne mora da postoji neprijateljska organizacija da bi se tako nešto pokrenulo, budući da studenti ne razmisle u takvim situacijama koliko to može da šteti ugledu jedne zemlje. A posle tri-četiri dana u Beogradu je potplaćena jedna kuvarica (koja naravno ništa nije znala o prethodnim događajima) pa je pristala da skuva duplo manje večere nego što je potrebno. Ali je sve prošlo bez nereda. Ispada da nekome ide u račun da se naši „prijatelji” obraduju i takvim senzacijama.

Na izložbi Pedje Milosavljevića, među poslednjim slikama, jedan zeleni akt, prozračan, lelujav i šifinjen. Nema velikih platana, ali i opet Dubrovnik sa kupućicama, ornamentikom, melodijama. (Još se niko od stručnjaka nije odvažio da pronadje sva ukrštanja poezije, muzike i boje na Pedjinim slikama. Tako lep posao, neobavljen.)

Nedelja, 24 maj

Umro Dals.

Završen Kongres pisaca SSSR-a. Na kongresu potvrđeno da je dužnost i uloga sovjetske književnosti da uvek bude na strani društva, i da (bar tako mi razumemo) sukob individua-društvo ili negira ili ako ga pominje da uvek navija za društvo. Bilo je i reći kritike, kao ove druga Paustovskog koje beležim bojeći da će biti zaboravljene: „Možda mi baš zbog toga toliko vidimo o istini u književnosti što nam ona nedostaje. Treba, najzad, prestati nazivati prijatelje neprijateljima samo zbog toga što govore neprijatnu istinu, što ne licemere i što, budući bezgranično odani svome narodu i zemlji, ne zahtevaju monopol na tu odanost i ne zahtevaju za to nikakvu nagradu.”

Nikita Hruščov održao govor dosta neprecizan, konfuzan. Zadržavši staru terminologiju (književnike naziva „neimarima ljudskih duša” što nije daleko od inženjera), Hruščov je, međutim, u ocenjivanju važnosti književnog posla otišao ispred svih dosadašnjih ocenjivača, a najverovatnije je da ga niko neće ni stići: „Mnogi od vas su i sami učestvovali u borbama i vi znate da bez artiljerije pešadiji je skoro nemoguće da razbije utvrđenje protivnika bez velikih gubitaka, da se uvek prvo ofanzivni vrši artiljerijska priprema... Mišlim, drugovi, da u našoj zajedničkoj ofanzivi delatnost sovjetskih pisaca može da se uporedi sa daleko-metnom artiljerijom koja treba da otvori put pešadiji.” Hruščov se dalje ljuti što neke pisce nazivaju „lakire-rima” jer, oni za osnov svakog dela uzimaju prikazivanje pozitivnih junaka”, i izjavljuje da je on na njihovoj strani, jer je „snaga primera velika snaga” (logika sastavljača čitanki za nedorasle), jer „oni pokazuju životnu snagu novog, njegov trijumf nad starim.” Bilo je mnogo koječega na tom kongresu, napadnut je i Sveta Lukić jer je utvrdio da „već tri decenije u ruskoj književnosti vlada nevidjena suša”, a Zelinski tvrdi da je „na srpskohrvatskom jeziku za poslednje 3-4 godine objavljeno 210 knjiga sovjetskih autora”. Ovo bi vredelo proveriti; verovatno je Zelinski ubrojao u sovjetske pisce i Tolstoja i Kuprina i Babelja i njima slične.

Mnogo je citata u ovom dnevniku, ali evo još jednog: „Ako su pisci inženjeri duša, ne zaboravite da je najviša funkcija inženjera da pronalaze.” (Malro u Moskvi 1934 god.)

Petak, 29 maj

Završavam ovim naš švedski je preveden Program SKJ i u predgovoru stoji: „Svi ljudi koji sa zabrinutošću razmišljaju o budućnosti sveta gde atomsko oružje i spuntjiki predstavljaju realnost... preko ove knjige imaju mogućnost da stvore mišljenje o veličini nade koju ima naš svet.”

Ali, zar da ne pomenem ovogodišnje Sterijino pozorje koje nisam mogao da pratim i koje nije iznelo nijednu čestitu savremenu dramu? Ili da zapišem nešto intimno: na otvaranju Pozorja sam ipak bio i tada mi je jedan pisac, koga neobično cenim, rekao: „A vi sada ništa ne pišete? Možda je bolje što ne pišete, a možda ste saviše rano prestali?” I još nešto neintimno: naši dramski pisci zaboravljaju da reći na sceni ne smeju da služe da bi se njima ispričala fabula i pišče-va dobromanerna poruka, nego da se istim rećima moraju glumci tući, boriti, zalagati se, mačevati i tek tada će gledalac moći da pronikne u svrhu drame, ali najdublje da pronikne. (Pa još nešto intimno: Kad ću već jednom završiti svoju dramu, kad sve to tako lepo znam?!

Mirko MILORADOVIĆ